

СОЦІОЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Авдеева В.В.,
аспірантка

Житомирський педуніверситет

У статті аналізується сутність, структура та основні компоненти соціоекологічної культури вчителя.

На порозі нового тисячоліття питання екологічної освіти та виховання стають одними з найпріоритетніших для всього людства. Саме тому всі освітні програми коригуються у напрямку екологізації, соціалізації, гуманізації. На сьогоднішній день реформування екологічної освіти та виховання полягає у тому, що методична робота у цій галузі розпочинається «з кінця», тобто з учнів, які стають піддослідним об'єктом експериментальних програм з екології. На наш погляд, слід пропонувати інший підхід - розпочинати з підготовки вчителя до соціоекологічної освіти та виховання.

Аналіз наукових і літературних джерел з проблеми екологічної освіти та виховання свідчить, що достатньо глибоко розроблено окремі її аспекти, зокрема проаналізовані методи і засоби екологічної освіти та виховання, їх психологічні основи. Ґрунтовно розглянуто зміст поняття «екологічна свідомість» (С. Дерябо, А. Ясвін, В. Скребець, Б. Ліхачов та ін.), формування екологічної культури школярів (Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, С. Г. Лебідь), формування екологічної культури вчителя (Г. С. Тарасенко, І. П. Сафронов та ін.), проте відсутні роботи, в яких науково обґрунтовано систему формування соціоекологічної культури вчителя, визначено реальні й потенційні її можливості.

Ми вважаємо, що цю проблему потрібно розглядати як соціально-педагогічну і йти від підготовки вчителя виховання соціоекологічної культури, з урахуванням специфіки соціальних, екологічних, педагогічних процесів через систему виховання, орієнтованого на формування соціоекологічної культури.

Визначенню сутності культури як філософської категорії присвятили свої праці (А. І. Арнольдов, В. М. Межуєв, Ю. М. Давидов, М. М. Кисельов, Л. М. Мінкявічюста ін.); розкриття загальних основ розвитку професійної культури (Н. Г. Ничкало, Т. І. Саломатова та ін.); висвітленню загальних питань проблеми формування особистості вчителя (С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, Н. В. Кузьміна, С. О. Сисоєва, О. А. Дубасенюк, Н. М. Тарасевич та ін.); розкриттю проблеми професійної підготовки учителя, зокрема, формування його педагогічної культури (Є. В. Бондаревська, О. Б. Гармаш, А. В. Барабанщиков, О. П. Рудницька, М. В. Гриньова та ін.).

В останнє десятиріччя з'явилися дослідження, котрі безпосередньо розглядають проблему формування екологічної культури вчителя та учнів (Г. С. Тарасенко, С. Г. Лебідь, Г. П. Пустовіт, В. С. Крисаченко та ін.).

На нашу думку, існуючи об'єктивно, відносно автономно, соціоекологічна культура як система цінностей, функціонує через суб'єктивний світ кожного вчителя.

Соціоекологічна культура - це складний феномен, який включає в себе соціальний, екологічний компоненти, та елементи загальної культури і в той же час є складовим елементом педагогічної культури.

У науковій літературі, даються визначення окремих компонентів соціоекологічної культури, зокрема соціальна культура визначається як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень його розвитку і втілюються в результатах продуктивної діяльності. [2:182]

Однією з найважливіших характеристик людини як живої соціальної системи, на думку Лукашевича М. П., є її відкритість, тобто неможливість існування без постійної взаємодії з іншою системою (або сукупністю систем) - навколишнім середовищем. Виходячи з такого розуміння природи людини, її поведінки та діяльності, формування всіх її психічних функцій нерозривно пов'язані з навколишнім середовищем і зумовлюється ним.

Тому вивчення взаємодії людини із середовищем, в якому вона живе, є тим відправним пунктом, з якого потрібно починати дослідження соціоекологічної культури особистості.[5:55]

Сутність термінів екологія, екологічна культура в різних дослідженнях трактується по-різному. Видатний український вчений-біолог, академік К. М. Ситник стверджує: «Екологія - це одна з біологічних, міждисциплінарних наук, проблеми якої набули глобального характеру». Ф. Др'ю писав, що екологія - це наука майбутнього і, можливо, саме існування людини на планеті залежатиме від її прогресу. А російський вчений, академік О. Л. Яншин нещодавно сказав, що екологія стала покаяттям людства. [1:42]

За дослідженнями Крисаченко В.С., екологічна культура - це цілепокладаюча діяльність людини, наслідки якої спрямовані на організацію та трансформацію природного світу (об'єктів та процесів) відповідно до власних потреб людини. [4:14] Щербань П. стверджує, що екологічна культура - це сукупність знань про екологію, норм і правил поведінки у природному середовищі.[8:24] Лебідь С. Г. вважає, що екологічна культура виступає нормативним регулятивом гармонійної взаємодії людини з природою, що проявляється у системності екологічних знань, ціннісному ставленні до природи. [6:50]

Ступінь співвідношення взаємного впливу в системі «людина - природа» не є величиною сталою. Зміна її пов'язана з розширенням можливостей людини впливати на природу за допомогою створених нею знарядь праці, а також - на суспільство шляхом пізнання соціальних законів. Характер змін у взаємодії людини з оточуючим світом відбивається в зміні відповідних парадигм взаємодії. В основі нової парадигми покладені ідеї, що адекватно відбивають нове співвідношення природних і людських сил. На зміну панування людини над природою поступово приходить ідея рівного партнерства, в якому суспільство і природа взаємодіють як партнери, що мають рівний потенціал.

Покоління за поколінням люди змінювали навколишнє середовище, залишаючи після себе, як результат свого життя та діяльності, шар соціально-психічного середовища. Нагромаджуючись, ці шари немовби утворювали стіну, що дедалі сильніше відокремлювала людей від лона природи. Як підсумок, тепер ми живемо не стільки на лоні природи, скільки на «лоні культури». Вона оточує нас звідусіль у вигляді соціально - психічного середовища. Нині ж ми не так пристосовуємось до природи, як до культури. Пристосовуючись до останньої, ми пристосовуємо і видозмінюємо природу.

Сьогодні вчені (В.М. Межуєв, Ю.М. Давидов, М.М. Кисельов, Я.М. Мінкявічюс та ін.) стверджують, що культура не стільки відрізняється від природи, скільки пов'язана з нею, навіть передбачає її, так чи інакше включає в себе. На думку Ю.М. Давидова, культура є виявом людського ставлення до природи, виявом людяності в універсальному значенні такого ставлення до світу. М.М. Кисельов вважає, що протиставлення культурного і природного, як двох незалежних сутностей, яке знаходило вияв в одвічній опозиції «культура-натура», власне, і породило сучасну екологічну ситуацію. Світ природи і світ культури, як справедливо зауважує Я.В. Мінкявічюс, роз'єднані і протиставлені один одному. Кожний з них страждає окремо: природа - від екологічної кризи, культура - від кризи духовної. Таким чином, культура є необхідною умовою гармонізації взаємовідносин суспільства і природи. Розвиток культури не нівелює природу, а, навпаки, відводить їй чільне місце в розвитку людського духу. Тому сьогодні лунають голоси на захист не лише природи, але й культури, оскільки існування однієї без іншої абсолютно неможливо. Екологія природи на думку дослідників, тісно пов'язана з екологією культури (Д.С.Ліхачов, Дж.Стюард). [7:8]

З огляду на перспективу розвитку екологічної освіти та виховання, вчитель є центральною фігурою у системі формування соціоекологічної культури, а тому від нього, насамперед, залежить успіх будь-якого починання у цій галузі.

Духовна культура є підґрунтям педагогічної культури вчителя, котра знаходить своє відбиття у педагогічній діяльності. Педагогічна культура розглядається як певний ступінь оволодіння педагогічною професією, тобто певними способами і прийомами вирішення педагогічних завдань на основі сформованої духовної культури особистості. [3:15]

Педагогічна культура діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури-

ри: моральною, розумовою, естетичною, екологічною, соціальною та ін., оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складовою і в той же час включає їх у себе. Подальшого дослідження потребують такі аспекти впливу на формування соціо-екологічної культури: сучасний стан процесу виховання у загальноосвітніх закладах, можливість цілісного впливу педагогічних і біологічних дисциплін, шляхи і технологія формування соціоекологічної культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білявський Г. О., Фурдуй Р. С., Костіков І. Ю. Основи екологічних знань: Пробний масовий підручник для учнів 10-11 класів середніх загальноосвітніх закладів. - К.: Либідь, 2002. - 323 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К.: Либідь, 1997. - 314 с.
3. Гриньова М.В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. (Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. - Київ, 2001. - 45с.
4. Крисаченко В. С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. — К.: Заповіт, 1996. - 352 с.
5. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: Навч. - метод. посібник. - К. : ІЗМН, 1998. - 112 с.
6. Лебедь С.Г. Формирование экологической культуры учащихся 7-11 кл. в процессе изучения курса экологии: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. - О., 2001. -255 с.
7. Тарасенко Г.П. Екологічна естетика в системі професійної підготовки вчителя. - Монографія. (Методичний аспект) - Вінниця., 1997. -112 с.
8. Щербань П. Формування національної самосвідомості засобами природничо-екологічного виховання / Педагогічна Житомирщина. - 2002. - № 6 - С. 24-26

Авдеева В.В. *Социологическая культура учителя как педагогическая проблема*

У статье анализируется сущность, структура и основные компоненты формирования социоекологической культуры.

Avdeeva V.V. *The teachers social culture as voell as a pedagogical problem.*

This article as it analysis its essence, structure and main components a teachers social culture as voell.

ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ ЗА ДОПОМОГОЮ НОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Синякевич Г.В.

Сучасні інформаційні технології навчання використовуються в основному для обробки текстів, систематизації, збереження й обробки різних видів інформації, моделювання процесів і явищ, перевірки можливих наслідків прийнятих рішень, для забезпечення комунікації між джерелами і споживачами інформації, проектування і т.п. Швидке розширення спектра застосувань ЕОМ і їх периферійного устаткування привело до появи нового загальнозживаного поняття «нова інформаційна технологія» (НІТ). НІТ припускає використання всього різноманіття сучасних пристроїв обробки інформації, включаючи ЕОМ, їхнє периферійне устаткування (відеотермінали, принтери, пристрої для перетворення даних із графічної і звукової форми представлення в числову і назад і т.п.), засобу зв'язку, відеотехніку і т.д. НІТ є технічною базою процесу інформатизації суспільства, який розгортається на наших очах.

Сучасні інформаційні технології у вивченні географії включають в себе: допоміжні ілюстрації до карт, розробка комп'ютерно-орієнтованих методик навчання конкретних тем курсу географії, так наприклад: «Атлас», «Word Atlas for Windows», «Atlas Word», «Climat», «Geografix», «GEO EUROPE», «Rand McNally Millennium world Atlas Deluxe».

Діюча концепція інформатизації освіти формує відповідні позиції процесу впровадження НІТН, визначає задачі та визначає основні напрямки їх вирішення з вказівкою основних етапів, проміжних цілей і необхідних ресурсів. Вона визначає загальні контури державної програми інформатизації освіти. Суспільство, що не зуміло вчасно стати на шлях інформатизації, ризикує безнадійно відстати від розвинених країн, впасти в інформаційну залежність. Від успіху розгортання програми інформатизації освіти в найближче десятиліття залежить майбутнє нашої країни в наступаючому тисячоріччі.